
**ИЗПОЛЗВАНЕ НА ШЕНГЕНСКАТА ИНФОРМАЦИОННА
СИСТЕМА В ПРОТИВОДЕЙСТВИЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ И ТЕРОРИЗМА**

Павел НИКОЛОВ*

**USING THE SHENGEN INFORMATION SYSTEM
IN COUNTERPROVING ORGANIZED CRIME AND TERRORISM**

Abstract: *The article presents the main directions of application of the Schengen Information System (SIS) to the activities of the police authorities to counter organized crime and terrorism. Some of the alerts introduced into the system, the use of which by the competent authorities of the member states would help combat organized criminal structures and terrorist organizations, are analyzed. The innovations in the 2018 system that can be used in this direction are also presented. In addition to the possibilities for using SIS by national authorities, the article also mentions the mechanisms for accessing the system of European structures whose activities are relevant to the fight against crime.*

Key words: *information system, alert, international search, extradition, discreet surveillance, specific control, cross-border crime, terrorism*

Шенгенската информационна система (ШИС) е създадена, за да допринесе за поддържането на сигурността на общата европейска територия без граничен контрол – Шенгенската зона, или Шенгенското пространство.

---

* Авторът е доцент, доктор в Академията на МВР.

ШИС е най-мощната информационна система за сигурност в Европа, явяваща се основен механизъм за осъществяване на бърз обмен на информация за нуждите на международното сътрудничество. Практическото предназначение на тази система е предаването към компетентните служби на отделните държави на сигнали¹ за лица и вещи, спрямо които следва да бъдат предприети специфични мерки при тяхното установяване. По същността си ШИС представлява компютърно-информационна система, в която се въвеждат данни за лица и обекти, които данни се използват за извършване на справки от т.нар. „крайни потребители“ при осъществяване на техните правомощия. Системата дава възможност на националните полицейски, миграционни и съдебни органи да въвеждат сигнали и да правят проверки по вече въведените сигнали за лица и предмети, свързани с престъпления, както и за граждани на трети страни, на които е забранено да влизат или пребивават в Шенгенското пространство. Когато проверката в системата даде положителен резултат (наличие на съвпадение), което се обозначава с термина ХИТ², органът, който е установил лицето или вещта, задължително предприема предвидените действия спрямо обекта, които са в зависимост от вида на сигнала.

Понастоящем достъп до ШИС имат на първо място пълноправните членки на Шенгенското пространство, наричани още „шенгенски държави“³. Освен тях със системата работи и Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия, което частично прилага правото от Шенген. Тази държава не е премахнала контрола по вътрешните си граници и не прилага правилата за общата визова политика, но в същото време осъществява сътрудничество

---

¹ Сигнал – съвкупност от данни, въведени в ШИС, позволяващи на компетентните органи да идентифицират лице или вещь с оглед на предприемане на определени мерки.

² ХИТ – установяване на съответствие (съвпадение) при извършване на справка, при което проверяваните данни съответстват на данните от въведен в ШИС сигнал. (Под „установяване на съответствие“ следва да се разбира, когато краен потребител извършва търсене в ШИС и установи, че съществува сигнал, който отговаря на въведените детайли, и е необходимо да се предприемат по-нататъшни действия.)

³ Понастоящем шенгенските държави са 26 на брой, като последните две присъединени държави са Швейцария – през 2008 г., и Лихтенщайн – през 2011 г. Останалите са Германия, Франция, Белгия, Люксембург, Холандия, Испания, Португалия, Италия, Австрия, Гърция, Дания, Финландия, Швеция, Норвегия, Исландия, Чехия, Естония, Латвия, Литва, Унгария, Малта, Полша, Словения и Словакия.

с шенгенските държави в областта на сигурността.⁴ ШИС използват също така и някои от т.нар. „държави в процес на присъединяване“ – те членуват в Европейския съюз, но не са изпълнили всички процедури за пълноправно членство в Шенгенското пространство и не са част от него. Те прилагат част от разпоредбите на достиженията на правото от Шенген, които фигурират в Приложение към Договора за присъединяване към ЕС. Такива държави към момента са България, Румъния и Хърватска.

Всяка държава с достъп до ШИС е създала свое национално бюро „S.I.Re.N.E“. Това е абривиатура на английски език – Supplementary Information Request at the National Entries, и означава „Искане за допълнителна информация по националните сигнали“. Бюрата СИРЕНЕ отговарят за обработването на сигналите в ШИС, както и за целия обмен на допълнителна информация и координация на дейностите, свързани със сигналите. Ефективното сътрудничество между бюрата СИРЕНЕ е от ключово значение за цялостното функциониране на системата, а правилното функциониране на ШИС е абсолютно необходима предпоставка за съществуването на Шенгенското пространство.

ШИС се управлява от Европейската агенция за оперативно управление на широкомащабни информационни системи в пространството на свобода, сигурност и правосъдие – EU-LISA. Ръководство на ШИС и контрол над финансирането, създаването и управлението на централната и националните компоненти на системата, както и контрол над правилното приложение на законодателството за ШИС от държавите членки осъществява Европейската комисия. Тя е подпомагана от комитети (напр. комитета SIS/VIS), в които участват представители на държавите членки. За оценка на правилното прилагане на законодателството за ШИС е създаден механизмът за оценка по Шенген SCHEVAL [2].

Сигналите в ШИС представляват точно определен набор от данни за даден обект или лице. Данните, които е възможно да се съдържат в сигналите в ШИС, са изчерпателно изброени в чл. 20, ал. 2 на Регламент 2018/1861, т.е. не се допуска въвеждането на други данни в системата. Минималният набор от данни за създаването на сигнал е регламентиран в чл. 22. Обикновено данните, включени в сигналите за физически лица, включват: имена, снимка

---

⁴ Ако Обединеното кралство излезе от Европейския съюз, това задължително ще доведе до прекратяване на достъпа на тази държава до ШИС. Така тя ще се превърне в първата държава, която е била в оперативна връзка със системата, но впоследствие този достъп е отнет.

на лицето, дата на раждане, място на раждане, пол на лицето, гражданство, основанието за въвеждане на сигнала, действия, които трябва да бъдат предприети при установяване на потвърдено съвпадение. Към сигнала при възможност се добавят данни за документ за самоличност, вид престъпление, дактилоскопични данни, както и допълнителни данни за лицето – дали е въоръжено, склонно към насилие, или е свързано с терористична дейност.

Всеки сигнал в ШИС се въвежда въз основа на въведен национален сигнал от компетентен орган на държавата членка. Съответният орган, искащ въвеждането (или директно въвеждащ) на национален сигнал, следва да направи преценка за това дали конкретният случай е достатъчно важен и дали дава основание за създаване на сигнал за обекта в ШИС. В ШИС се въвеждат сигнали за лица и обекти, както следва:

- лица, издирвани за арест и временно задържане с цел предаване или екстрадиция въз основа на издадена Европейска заповед за арест или Молба за временно задържане с цел предаване/екстрадиция. Това са сигналите по чл. 26 от Решението 2007/533/ПВР, нов – чл. 26 от Регламент 2018/1862;

- граждани на трети страни, за които е издаден отказ за влизане (на основание на чл. 14 от Регламент 2016/399 – Шенгенския граничен кодекс) на територията на държавата от компетентен национален орган – сигнали по чл. 24 от Регламент 1987/2006, нов – чл. 24 от Регламент 2018/1861;

- чужденци, спрямо които е предприета ограничителна мярка с цел недопускане на влизане или транзитно преминаване през територията на държавите членки в съответствие с Договора за Европейския съюз, включително забрана за пътуване, издадена от Съвета за сигурност на Организацията на обединените нации – чл. 26 от Регламент 1987/2006, нов – чл. 25 от Регламент 2018/1981;

- безследно изчезнали лица, които е необходимо да бъдат поставени под закрила в интерес на собствената им защита, за предотвратяване на заплахи и/или да се установи местонахождението им въз основа на писмено искане от компетентен орган – чл. 32 от Решение 2007/533/ПВР, нов – чл. 32 от Регламент 2018/1862;

- лица, които се издирват за участие в съдебно производство – за целите на съобщаването на местопребиваването или местожителството на такива лица държавите въвеждат сигнали в ШИС относно свидетели; лица, които са призовани, или лица, които се издирват, за да бъдат призовани да се явят пред съдебните органи във връзка с наказателно производство, за да отговарят за деяния,

във връзка с които срещу тях е започнало наказателно преследване; лица, на които трябва да бъде връчена присъда или други документи във връзка с наказателно производство, за да отговарят за деяния, във връзка с които срещу тях е започнало наказателно преследване, – сигнали по чл. 34 от Решение 2007/533/ПВР, нов – чл. 34 от Регламент 2018/1862;

- противозаконно отнети, изгубени или присвоени вещи, които подлежат на изземване, или вещи, обявени за издирване с цел използване като доказателство в наказателно производство: моторни превозни средства (МПС) с обем на двигателя над 50 куб. см; кораби и въздухоплавателни средства; ремаркета с нетно тегло, превишаващо 750 кг; каравани; промишлено оборудване; извънбордови двигатели и контейнери; огнестрелни оръжия; бланки за официални документи; документи за самоличност, свидетелства за управление на МПС и документи за пребиваване; документи за регистрация на МПС и регистрационни табели, в т.ч. и обявените за недействителни; издирвани банкноти; ценни книжа и платежни средства, като чекове, кредитни карти, облигации, акции и документи за дялово участие – сигнали по чл. 38 от Решение 2007/533/ПВР, нов – чл. 38 от Регламент 2018/1862;

- лица, превозни средства, кораби, въздухоплавателни средства и контейнери, подлежащи на дискретно наблюдение или специфичен контрол въз основа на постъпило искане от компетентните органи за защита на националната сигурност, опазване на обществения ред или от съдебен орган – чл. 36 от Решение 2007/533/ПВР, нов – чл. 36 от Регламент 2018/1862.

Използването на всички посочени по-горе сигнали може да допринесе в различна степен за по-добрата ефективност на дейностите на компетентните държавни структури по опазване на обществения ред и борбата престъпността. Сигналите, които обаче са най-тясно свързани с дейностите по противодействието на тежката престъпност, организираната престъпност и тероризма и чието използване до голяма степен би подпомогнало органите, които ги осъществяват, са: сигналите за арест и екстрадиция, отказ за влизане или пребиваване, връщане на граждани на трети страни, специфичен контрол, дискретно наблюдение, издирване на неизвестни лица с цел установяване на самоличността.

СИГНАЛИ ЗА АРЕСТ И ЕКСТРАДИЦИЯ

Повечето сигнали за арест и екстрадиция на лица са въведени в ШИС във връзка с издадена от компетентен съдебен орган на държава членка Европейска заповед за арест (ЕЗА). Швейцария, Исландия, Лихтенщайн и Норвегия въвеждат сигнали по чл. 26 за арест и временно задържане с цел последваща екстрадиция съгласно чл. 16 от Европейската конвенция за екстрадиция, т.е. те създават сигнал в ШИС, но след задържане на лицето се изпълнява процедура по екстрадиция, тъй като тези държави не са членки на ЕС и не прилагат Рамковото решение за ЕЗА. Европейската заповед за арест, както и искането за екстрадиция винаги се издават от компетентен съдебен орган в създаващата сигнала държава членка. При въвеждане на сигнал за арест с цел предаване/екстрадиция в ШИС задължително се въвежда сканирано копие на оригинала на издадената ЕЗА.

Тъй като някои държави – членки на ЕС (съответно прилагащи Рамковото решение за ЕЗА), като Ирландия и Кипър, нямат достъп до ШИС, се налага създаването на сигнал за задържане по канала на Интерпол, който дублира този в ШИС. Тези държави задържат лица на основание на сигнала в Интерпол, но ги предават на искащите държави в изпълнение на ЕЗА.

Сигналите за издирване на лица с цел арест и екстрадиция се заличават в ШИС от бюро СИРЕНЕ на издирващата държава. Зачистването обикновено се случва след предаване/екстрадиция на лицето на компетентните органи или след получаване на разпореждане от органа, издал ЕЗА.

С новото законодателство за ШИС, и по-конкретно с Регламент 2018/1862, сигналите по чл. 26 не претърпяват никакви значителни изменения. Единственото нововъведение е правната възможност държавите членки да създадат сигнал по чл. 26, който временно (до 48 часа) да е „невидим“ за всички крайни потребители, но не и за бюрата СИРЕНЕ. Този механизъм ще се използва, за да може при необходимост от задържане на множество участници от дадена организирана престъпна група (ОПГ) за всички тях да бъдат предварително въведени сигнали, които да станат видими за крайните потребители в момента на едновременното им задържане. Това дава повече технологично време на бюрата СИРЕНЕ да прегледат, подготвят и въведат сигналите за множество лица.

Като цяло липсата на големи изменения по чл. 26 показва, че сигналите за арест с цел предаване/екстрадиция са един добре работещ механизъм, който няма нужда да бъде променен.

СИГНАЛИ ЗА ОТКАЗ ЗА ВЛИЗАНЕ ИЛИ ПРЕБИВАВАНЕ (чл. 24 ОТ РЕГЛАМЕНТ 2018/1860)

През последните години 55 млн. чуждестранни граждани са посетили континента Европа и са осъществили над 220 млн. пресичания на външните граници на Европейския съюз. Освен тези законови пътувания, военните конфликти в Близкия изток и в други точки по света са предизвикали още 1,8 млн. незаконни преминавания на границите на европейските държави. Наблюдава се драстично увеличение на нерегламентирано преминаване на мигранти през границите на Република България. Контролът на тези процеси е от изключителна важност и тази тема се пренесе в политическия и обществения дебат [9: 14 – 20].

От 1.08.2018 г. Република България вече изпълнява мярката по сигналите за отказ за влизане,⁵ въпреки че все още не е пълноправен член на Шенгенското пространство. Това е поредната крачка, която страната ни прави към пълноправно членство и позволява евентуалното пълно прилагане на достиженията на правото от Шенген да започне без необходимост от допълнителни преходни периоди на промени и адаптация, тъй като де факто България вече отговаря на 100 % на необходимите изисквания и прилага всички необходими норми.

Сигналите по чл. 24 съдържат информация за лица – граждани на трети страни, за които:

– държавата членка е стигнала да заключението, че присъствието на гражданина на трета държава на нейната територия представлява заплаха за обществения ред, обществената сигурност или националната сигурност, приела е съдебен или административен акт за отказ за влизане и пребиваване и е въвела национален сигнал за отказ за влизане и пребиваване;

– държавата членка е наложила забрана за влизане в съответствие с процедури, съобразени с Директива 2008/115/ЕО, по отношение на гражданин на трета държава.

---

⁵ До 1.08.2018 г. България не изпълняваше мярката, която предвижда този сигнал – недопускане влизането в страната на граждани на трети страни, за които има въведен такъв сигнал в ШИС.

Мярката по тези сигнали е недопускане на граждани на трети страни до вътрешността на Шенгенското пространство при граничен контрол на влизане в някоя от държавите членки.

СИГНАЛИ ЗА ВРЪЩАНЕ НА ГРАЖДАНИ НА ТРЕТИ СТРАНИ (чл. 3 от РЕГЛАМЕНТ 2018/1860)

Този сигнал е нововъведение в последното законодателство за ШИС. Преди въвеждането му държавите членки използват сигналите по чл. 24 за връщане на граждани на трети страни.

Сигналите по чл. 3 от Регламент 2018/1860 се въвеждат въз основа на национално решение за връщане на гражданин на трета страна на външна за Шенгенското пространство граница. Тези решения за връщане се издават въз основа на Директива 2008/115/ЕО. Необходимостта от този вид сигнали произлиза от факта, че решенията бяха практически неизпълними в ситуацията, когато гражданин на трета страна, за когото е издадено такова решение, напусне територията на издаващата го държавата членка, за да отиде в друга. Тези ситуации, разбира се, се случват често в условията на липса на контрол по вътрешните граници.

Сигналите за връщане по чл. 3 вече правят решенията за връщане по Директива 2008/115/ЕО възможни за изпълнение от всички държави членки.

СИГНАЛИ ЗА ДИСКРЕТНО НАБЛЮДЕНИЕ

Дискретното наблюдение няма определение в нормативната база. То представлява мярка спрямо лице или превозно средство, която изисква негласно придобиване на информация спрямо обекта на сигнала. Ключовият момент при дискретното наблюдение е негласност – при събирането на информация е много важно служителят да не наруши дискретния характер на наблюдението. Лицето, за което е въведен сигналът, или пътниците в превозното средство – обект на сигнала, не трябва да разбират, че се осъществява дискретно наблюдение и че същите са заложи в ШИС с такава цел.

Основните цели на дискретното наблюдение са за нуждите на дадено разследване, за превенция на престъпления и за предотвратяване на заплахи за националната сигурност. Компетентният орган може да направи искане за въвеждане на сигнал за дискретно наблюдение на следните основания: наличие на данни, че лицето

възнамерява да извърши или извършва престъпления; наличие на данни, че дадено превозно средство се използва за извършване на престъпна дейност; или се предполага, че лицето ще извърши престъпления в бъдеще на базата на извършени такива в миналото.

Чрез въвеждането на обект на дискретно наблюдение може да се постигнат следните цели: установяване на движението на обекта, придобиване на оперативна значима информация относно негови връзки, познати лица, използвани превозни средства, посещавани места и др. Поради тази причина този вид сигнал е широкоизползван при съмнения за организирани престъпни групи, свързани с трафик на хора, трафик на наркотици и контрабандни стоки, както и за разследване и противодействие на феномена „пътуващи бойци“.

СИГНАЛИ ЗА СПЕЦИФИЧЕН КОНТРОЛ

Освен сигналите за дискретно наблюдение, в ШИС се въвеждат и сигнали, предвиждащи мярка „специфичен контрол“. Категориите лица и обекти на сигналите за специфичен контрол са същите като на сигналите за дискретно наблюдение. Различното при двата сигнала е характерът на мярката. При специфичния контрол тя няма негласност на мярката – лицето, субект на сигнала, се уведомява за съществуването му, а ако сигналът касае превозно средство, се уведомяват лицата, които пътуват в него. Мярката „специфичен контрол“ представлява извършване на обиск на лице или претърсване на превозно средство съгласно разпоредбите на ЗМВР.

Чрез специфичен контрол могат да се постигнат следните резултати: да бъде разкрита престъпна дейност; да се установят лица, съпричастни към престъпна дейност, или предмети и средства на престъпления. Явният характер на мярката може да се използва и като предупреждение или превантивна мярка спрямо субектите – лица, за които има голяма вероятност да са ангажирани в престъпна активност.

СИГНАЛИТЕ ЗА ЗАДЪЛБОЧЕНИ ПРОВЕРКИ

на лица, превозни средства, кораби, въздухоплавателни средства и контейнери са нововъведение в ШИС от 2018 г. чрез Регламент 2018/1862. Създаването на този нов сигнал е в резултат на анализа на практиката при използването на сигналите за дискретно наблюдение и специфичен контрол. Достигнало се е до извода, че е

необходим нов вид сигнал, чиято мярка да е по-малко интрузивна⁶ от специфичния контрол, но и информацията, която се събира, да е по-подробна и по-конкретна от дискретно наблюдение. В тази връзка при изготвянето на законодателно предложение за нови регламенти за ШИС през 2016 г. Европейската комисия взема решение да се създаде нова мярка – задълбочена проверка.

Сигналите за задълбочена проверка предвиждат възможността в сигналите да се съдържа определен набор от въпроси, които могат да бъдат избрани, за да са видими в сигнала от крайния потребител. Мярката по тези сигнали няма дискретен характер, т.е. лицата – субекти на проверката, могат да бъдат уведомени, че за тях е въведен сигнал в ШИС. При ХИТ проверяващият служител следва да зададе на лицето въпросите, които вижда на екрана по сигнала в ШИС, и да изпрати получените отговори до бюрото СИРЕНЕ на изпълняващата държава членка.

СИГНАЛИ ЗА ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ ПО ЧЛ. 36

Освен вида на мярката при сигналите за дискретно наблюдение, задълбочена проверка или специфичен контрол на дадено лице или превозно средство съгласно чл. 36 ал. 4 от Регламент 2018/1862 (предишен – чл. 36.3 от Решението за ШИС II), съществува още едно разграничение. Органите, отговарящи за националната сигурност на държавите членки, могат да поискат да се подаде сигнал по чл. 36. По същество мерките по тези сигнали са същите, с тази разлика, че в сигнала е ясно записано, че случаят се отнася за въпрос от националната сигурност. При въвеждането на такъв сигнал бюрото СИРЕНЕ на издирващата държава незабавно уведомява всички други бюра СИРЕНЕ. Най-често сигналите се използват за „пътуващите бойци“ и при установяване на съвпадение предвижда незабавно уведомяване на държавата, въвела сигнала.

В Република България компетентният орган, който може да поиска създаването на сигнал за дискретно наблюдение или специфичен контрол на дадено лице или превозно средство съгласно чл. 36, ал. 4 от Регламент 2018/1862, е Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС). Също така при установяване на съвпадение в България за чужд сигнал по чл. 36 ал. 4 задължително се уведомява ДАНС, а когато става въпрос за „пътуващи бойци“, и Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ – МВР (ГДБОП).

---

⁶ *intrusive* (от англ. ез.)– натрапчив, досаден, обезпокоителен

При използването на тези сигнали се прилага специална процедура за запазване на поверителността на информацията – контактите между органите, които отговарят за националната сигурност, се съхраняват отделно от контактите между бюрата СИРЕНЕ. Срокът за съхранение на сигналите за специфичен контрол и дискретно наблюдение на лица е до 1 година, а за превозни средства – 5 години. Този срок може да бъде продължаван при необходимост.

СИГНАЛИ ЗА НЕИЗВЕСТНИ ИЗДИРВАНИ ЛИЦА С ЦЕЛ УСТАНОВЯВАНЕ НА САМОЛИЧНОСТТА

Този вид сигнали са последното нововъведение в арсенала от сигнали, които държавите членки могат да използват. Сигналите за неидентифицирани лица ще съдържат набори от пръстови отпечатъци или отпечатъци на длани, намерени на местопрестъплението при разследване на терористични престъпления или други тежки престъпления. Тези сигнали ще се въвеждат в ШИС само когато е да се установено с много висока степен на вероятност, че те принадлежат на извършител на престъплението.

ХИТ по тези сигнали ще се получава при проверка на пръстовите отпечатъци на лице при граничен контрол или при полицейска проверка. Отпечатъците на проверяваното лице ще се проверяват спрямо всички отпечатъци, въведени в ШИС. При установено съвпадение с данни от сигнал по чл. 40 самоличността на лицето се установява в съответствие с националното законодателство. Изпълняващата държава членка съобщава информация за самоличността и местонахождението на лицето на въвеждащата държава членка посредством обмена на допълнителна информация.

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТРАНСГРАНИЧНАТА И ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ

Към 31.12.2017 г. в ШИС има въведени 37 677 сигнала по чл. 26 за арест с цел предаване/екстрадиция, за всеки от които е издадена Европейска заповед за арест. Тези сигнали имат пряк принос за залавянето на криминално проявени лица и за придобиването на необходимата информация с цел цялостно разкриване на престъпната им дейност. Общият брой ХИТ-ове за 2017 г. по чл. 26 са 11 703 – това са хиляди лица, които не са избегнали правосъдието само в рамките на една година. От тях случаите, свързани с Р България, са над 480, т.е. в Р България по чужди сигнали и в други държави по български сигнали са задържани общо над 480 лица.

Един от по-значимите случаи за Р България, свързани с използването на сигнали по чл. 26, са задържането във ФР Германия на убиеца на журналистката Виктория Маринова – Северин Красимиров. Убийството е извършено на 6.10.2018 г., след което извършителят напуска страната и с автомобил стига до Германия на следващия ден. На 9.10.2018 г. е издадена Европейска заповед за арест на Северин Красимиров, като същия ден от бюро СИРЕНЕ България е въведен сигнал по чл. 26 в ШИС. Красимиров е задържан през нощта на 9 срещу 10 октомври в гр. Цел, Германия, и е предаден на българските власти на 17 октомври. Този случай е отличен пример за бързината на компетентните служби и ефективността на международното издирване на лица, която ШИС предоставя.

Друг случай от голям приоритет е обявяването за международно издирване и задържането на бизнесмена Николай Банев и съпругата му Евгения Банева. Лицата са обявени на 25.10.2018 г. в ШИС със сигнали по чл. 26 на основание на Европейски заповеди за арест и се издирват за укриване на данъци – умишлен банкрут. Задържани са на следващия ден в гр. Ница, Р Франция и са предадени на българските власти на 6.12.2018 г.

Успешно приключи международното издирване на бизнесмена Ветко Арабаджиев и съпругата му Маринела, обвинени в участие в организирана престъпна група и пране на пари. Лицата бяха обявени за международно издирване в ШИС с цел арест и екстрадиция, както и по канала на Интерпол в края на м. август 2018 г. През м. май 2019 г. те бяха задържани от полицейските власти в Испания и впоследствие бяха екстрадирани в България.

Продължава и международното издирване на банкера Цветан Василев, издирван за длъжностно присвояване, довело до фалита на Корпоративна търговска банка през 2014 г. Въпреки че местонахождението на Василев е известно, наличието на сигнала за международно издирване де факто не му позволява да напусне територията на Р Сърбия, където има относителна свобода.

СЪТРУДНИЧЕСТВО С ЕВРОДЖЪСТ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТРАНСГРАНИЧНАТА И ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ

Евроджъст е структура на Европейския съюз, чиято цел е да увеличи ефективността на националните разследващи и правораздавателни органи в случаите на тежка трансгранична и организирана престъпност. За да се подпомогне тази дейност, националните членове на Евроджъст и техните сътрудници имат право на достъп до данните в ШИС по сигнали по членове 26, 32, 34, 38 и 40, когато това е необходимо за изпълнението на техния мандат.

КОНТРОЛ НА НЕЛЕГАЛНАТА МИГРАЦИЯ

Всеки гражданин на трета страна, нарушил правилата за престой и впоследствие изведен от територията на пространството, би могъл да влезе на външна граница в друга държава членка и да се върне в първата държава през вътрешна граница. ШИС предотвратява тази дейност чрез сигналите по чл. 24, с които се осигурява повсеместно прилагане на националните забрани за влизане, наложени от държавите членки.

Статистически сигналите за забрана за влизане по чл. 24 са най-използваният сигнал в ШИС. Към 31.12.2017 г. в ШИС съществуват 501 996 такива сигнала. Това са над половин милион граждани на трети страни, за които държавите членки са взели решение, че са нежелани на територията им, съответно и на територията на Шенгенското пространство. За 2017 г. има 38 070 ХИТ-а по чл. 24. Всеки ХИТ означава едно лице, което се е опитало да влезе на територията на Шенгенското пространство, докато е имало забрана за това, но е било спряно.

До момента сигналите по чл. 24 изпълняваха функцията да предоставят информация за лица, спрямо които е взето решение за връщане на външна граница на пространството. Такива лица много често не се подчиняват на наложеното решение и просто отиват в друга държава членка. Тези сигнали за връщане на лица – граждани на трети страни, вече са отделна категория по чл. 3 от Регламент 2018/1860 и също имат положителен ефект върху контрола на нелегалната миграция.

Използването на ШИС за целите на противодействие на повторното нелегално влизане в държавите членки предотвратява безконтролното влизане на нежеланите граждани на трети страни, което би довело до загуба на доверие между държавите членки и до заплахата за сигурността на пространството.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С ЕВРОПЕЙСКАТА АГЕНЦИЯ ЗА ГРАНИЧНА И БРЕГОВА ОХРАНА ФРОНТЕКС ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА НЕЛЕГАЛНАТА МИГРАЦИЯ

С чл. 2, т. 8 и 9 на Регламент (ЕС) 2016/1624 (Регламент за европейската гранична и брегова охрана) на Европейския парламент и на Съвета се предвижда разполагането на екипи за гранична и брегова охрана с цел да се осигури укрепване на техническия и оперативния капацитет на отправилите искане държави членки, особено на онези, които са изправени пред непропорционални предизвикателства, свързани с миграцията. За изпълнението на задачите, възложени на тези екипи, е необходим достъп до ШИС

чрез технически интерфейс на Европейската агенция за гранична и брегова охрана за свързване към централната ШИС.

Достъп на тези екипи се предоставя съгласно чл. 50 на Регламент 2018/1861, съгласно който: „членовете на екипите по чл. 2, т. 8 и 9 от Регламент (ЕС) 2016/1624 в рамките на своя мандат и при условие, че са оправомощени да извършват проверки в съответствие с чл. 44, § 1 от настоящия регламент (...) имат право на достъп до данните в ШИС и на търсене в тези данни, доколкото това е необходимо за изпълнението на техните задачи“.

Това нововъведение в законодателството за ШИС насърчава използването на ШИС за противодействие на нелегалната миграция и за защита на външните граници на пространството.

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТЕРОРИЗМА

В настоящия момент Европа е изправена пред нова форма на жесток международен тероризъм. Ясната промяна в стратегията на „Ислямска държава“ със специфичен фокус върху Европа, както и увеличаващият се брой чуждестранни бойци терористи, показва новите предизвикателства, пред които са изправени европейските държави членки. Службите за сигурност на европейските държави работят усилено в насока придобиване на изпреварваща информация за намеренията, плановете и конкретните цели на терористичните организации и свързаните с тях лица. За тази цел специализираните държавни органи използват различни по характер източници на информация и способности за придобиването ѝ. В условията на съвременното информационно общество сред тези информационни източници попадат и социалните мрежи в интернет пространството, част от които активно се използват от терористичните структури. Често на социалните мрежи се налагат ограничения за достъп до съдържанието им, до участие в коментарите, до форумите и до самата възможност за членуване в конкретната група. Трябва да се има предвид също и друга особеност в действията на тези престъпни структури, а именно, че терористичните групи използват социалните мрежи като платформа за обмен на тактическа информация, която цели да заблуди или дезинформира службите за сигурност по отношение на тяхната дейност, цели и мишени [10: 188 – 192].

Основният проблем пред европейските държави в борбата им срещу тероризма не е в придобиването на информацията, а в нейното своевременно споделяне по защитен начин с компетентните органи на другите европейски държави членки. В резултат на това от 2013 г. Европейската комисия предприе интензивни мерки

за повишаване на осведомеността на държавите членки с цел преодоляване на нежеланието на националните служби за сигурност да използват ШИС. Системата е доказала, че е в състояние да съхранява поверителна или чувствителна информация, като в същото време я прави достъпна до правоприлагащите служби на 29 шенгенски държави. След тази инициатива ШИС вече се използва като единствена обща платформа за обмен на информация между държавните органи, отговорни за националната сигурност. ШИС предоставя добре адаптирано решение за справяне с лица (и свързаните с тях обекти, като документи и МПС), пътуващи до зони на конфликт с цел да се присъединят към терористични организации. Комисията насърчи многократно държавите членки да използват всички възможности на ШИС.

Когато има достатъчно доказателства, държавите могат да издадат Европейска заповед за арест на лицето. При необходимост от наблюдение, особено на влизане в Шенгенското пространство, е подходящо да се използва сигнал за дискретно наблюдение. Такъв сигнал може да се създаде и на неговото превозно средство или вещи. Ако е нужно, може да се въведе сигнал за специфичен контрол. Ако заподозреният е все още непълнолетен, държавите могат да създадат сигнал за безследно изчезнало лице. При установяването на такова лице служителите на място ще го поставят под закрила и ще го разпитат.

Тези процедури вече се използват широко и към днешна дата има повече от 130 000 сигнала за дискретни проверки и специфичен контрол – увеличение над 5 пъти от 2013 г. насам. Докладът на Комисията за използването на ШИС от 2016 г. отчита, че към онази дата около 8000 от тях са създадени по искане на службите за защита на националната сигурност. Обменът на информация по тези сигнали се приоритизира от бюрата СИРЕНЕ.

За периода 2013 – 2017 г. на територията на Р България са задържани над 10 лица, обявени в ШИС със сигнал по чл. 26 за арест, за които е била издадена Европейска заповед за арест за дейност, свързана с тероризъм. За същия период лица, обявени по чл. 36.3 за дискретно наблюдение или специфичен контрол за защита на националната сигурност, са установени над 1600 пъти на територията на България. Важно е да се отбележи, че мярката по сигнала по чл. 36.3 може да се прилага многократно спрямо обекта, т.е. тази цифра не означава, че става въпрос за над 1600 лица, а за такъв брой проверки на лица.

Това не омаловажава важността на тези сигнали, дори напротив. Европа има горчив опит в тази област – организаторът на терористичните атаки в Париж от 13.11.2018 г. Салах Абдеслам е бил обект на дискретно наблюдение и е бил проверен на път за Париж дни преди атаката. За да се запази дискретният характер на проверката, той не е бил спрян от проверяващия орган, въпреки че е имало данни, че е замесен в тероризъм. Този пропуск е отчетен от службите за сигурност и точно заради това Европейската комисия създаде новия вид мярка по сигналите по чл. 36 – „задълбочена проверка“. След този случай органите за защита на националната сигурност вече ясно осъзнават, че въвеждането дори само на един сигнал в ШИС с адекватна за случая мярка може да предотврати трагедия и да спаси множество човешки животи.

Накрая ще споменем, че нидерландското председателство на Съвета на ЕС изпрати въпросник на държавите членки (Документ 15537/15) относно употребата на ШИС по отношение на чуждестранните бойци, на които 24 държави – членки и асоциирани, дадоха отговор (Документ 5722/1/16 REV1). Съгласно оценката на държавите ШИС е най-ефективният инструмент за обмен на информация за целите на борбата с тероризма, с огромна добавена стойност за ЕС, позволяващ на националните служби за сигурност да си сътрудничат бързо, поверително и ефективно.

СЪТРУДНИЧЕСТВО С ЕВРОПОЛ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТЕРОРИЗМА

Съгласно Регламент (ЕС) 2016/794 Европол подкрепя действията на националните компетентни органи и международното сътрудничество в борбата срещу тероризма и тежката организирана престъпност, както и осигурява анализи и оценки на заплахите. Европол е водещата организация на европейско ниво за борба с тероризма и с цел да се улесни при изпълнението на тези свои функции е взето решение да ѝ се предостави достъп до сигналите в ШИС. Ал. 1 на чл. 35 от Регламент 2018/1861 гласи следното: „Когато е необходимо за изпълнението на мандата ѝ, Агенцията на Европейския съюз за сътрудничество в областта на правоприлагането (Европол), създадена с Регламент (ЕС) 2016/794, има право на достъп до данни в ШИС и на търсене в тези данни, като Европол може също така да обменя и да иска допълнителна информация в съответствие с разпоредбите на Наръчника за бюрата SIRENE“.

Това нововъведение де факто поставя Европейската полицейска агенция като равнопоставен на бюрата СИРЕНЕ ползвател на данни от ШИС, с всички права и задължения, които следват от това.

Съгласно чл. 48, т. 8 на Регламент 2018/1862 бюрата СИРЕНЕ на държавите членки вече са задължени да уведомяват Европол при всеки ХИТ по сигнал, свързан с тероризъм. По този начин се гарантира централизирано събиране на информация за случаите на тероризъм и се засилва международният обмен на информация по тези случаи. Уведомяване ще се осъществява чрез стандартните формуляри за обмен на допълнителна информация между бюрата СИРЕНЕ, тъй като Европол вече ще може да е адресат на съобщенията. Това е поредната стъпка за засилване на използването на ШИС за противодействие на тероризма и защита на националната и европейската сигурност.

Литература

1. **Директива** 2008/115/ЕО.
2. **Регламент** (ЕС) № 1053/2013 на Съвета от 7.10.2013 г. за създаването на механизъм за оценка и наблюдение с цел проверка на прилагането на достиженията на правото от Шенген.
3. **Регламент** 2018/1861 на Европейския парламент и на Съвета от 28.11.2018 г. за създаването, функционирането и използването на Шенгенската информационна система (ШИС) в областта на граничните проверки, за изменение на Конвенцията за прилагане на Споразумението от Шенген и за изменение и отмяна на Регламент (ЕО) №1987/2006.
4. **Регламент** 2018/1862 на Европейския парламент и на Съвета от 28.11.2018 г. за създаването, функционирането и използването на Шенгенската информационна система (ШИС) в областта на полицейското сътрудничество и съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси.
5. **Регламент** 2016/399 на от 9.03.2016 г. на Европейския парламент и на Съвета относно Кодекс на Съюза за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници).
6. **Регламент** (ЕС) 2016/1624 на Европейския парламент и на Съвета от 14.09.2016 г. за европейската гранична и брегова охрана.
7. **Регламент** (ЕС) 2016/794 на Европейския парламент и на Съвета от 11.05.2016 г. относно Агенцията на Европейския съюз за сътрудничество в областта на правоприлагането (Европол).
8. **Решение** 2007/533/ПВР на Съвета от 12.06.2007 г. относно създаването, функционирането и използването на Шенгенска информационна система от второ поколение (ШИС II).
9. **Савов, И.** Структури и организации в Република България, свързани с миграцията. – В: *Годишник на ВУСИ*, том XIV, 2017, с. 14 – 20. ISSN 2367-8798.
10. **Хорозова, В.** Роля на социалните мрежи върху сигурността. – В: *Сборник с доклади от юбилейната международна научна конференция на тема „Сигурност и икономика в несигурния свят – дилеми и предизвикателства“*, Пловдив, 2019, с. 188 – 192. ISBN 978-619-7343-24-3.